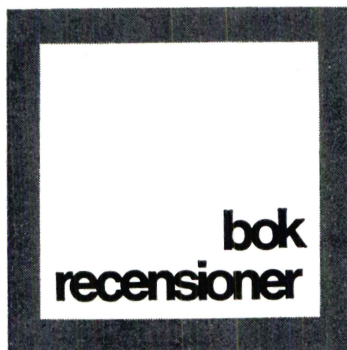

Utomordentligt och rätt om vården av gamla och döende

POUL ANDERSEN:

Levande död

Bokförlaget Tusch 72 s Kr 13: —

Recensenten har till bedömning fått en bok som avviker från den vanliga typen av böcker vilka refereras i Socialmedicinsk tidskrift: *Levande död* av Poul Andersen, Bokförlaget Tusch.

Boken är närmast en ramberättelse kring en serie fotografier, som tagits på ett vårdhem för senildementa patienter. Bilderna är utomordentliga och berättelsen rör sig om känslor och tankar som författaren känner under ett nattpass som vårdare på en dylik institution. Patienterna har kvar bara sina mest elementära funktioner och deras önskemål rör sig om dessa och kanske i enstaka fall om lite kroppskontakt. Andersen har både i bild och ord fått fram den totalt hopplösa övergivenhet och tom-

.....
Ett lovvärt initiativ vore att Socialstyrelsen inköpte Poul Andersens bok och översände den också till riksdagens ledamöter för begrundande.
.....

het som finns kring dessa patienter och deras öde — en långsam väntan på döden — ibland plågsam men för de flesta bara karakteriserad av en tom tröstlös väntan.

I bokens inledningsavsnitt ger författaren en del reflektioner över vår allmänna attityd till åldrandet och döden, om standarden på de lokaler huvudmännen tillhandahåller för terminal vård av gamla, om personalens inställning till senilvård och om framtidsutsikterna för våra gamla. Allt rätt, riktigt och måttfullt sagt.

Socialstyrelsen lät Hans Lohmann skriva sin bok "Psykisk hälsa och mänsklig miljö", som en del av ett begärt yttrande till riksdagen över behovet av psykisk vård. Lohmanns högst förträffliga bok saknar ett samlat kapitel om senil demens. Ett lovvärt initiativ vore att Socialstyrelsen inköpte Poul Andersens bok och översände också den till riksdagens ledamöter för begrundande.

P. Nordqvist

Hur hjälpa hackkycklingen?

DAN OLWEUS:

Hackkycklingar och översittare — Forskning om skolmobbing

Almqvist & Wiksell 1973.

239 sidor. Pris 20: 25

Under senare år har redovisats flera tungt vägande forskningsprojekt, vilka varit av betydelse inte bara för vår förståelse av olika beteendevikelser utan också gett oss möjlighet att förebygga och behandla. Ett gott exempel härpå är Dan Olweus' "Hackkycklingar och översittare".

På ett stort material, omfattande pojkar från grundskolans årskurser 6 och 8 och med hjälp av

en tillförlitlig och mångsidig undersökningsmetodik studerar han vad som i dagligt tal kallas mobbing, men vilket i själva verket handlar om hackkycklingar och översittare.

Utpräglade hackkycklingar och översittare förekom i undersökningspopulationen i vardera 5 %. Detta att vara hackkyckling/översittare visade sig enligt Olweus' undersökning vara något relativt konstant, vilket väsentligen bottnade i speciella personlighetsdrag och i mindre utsträckning än man tidigare föreställt sig hade samband med sådana faktorer som skol- och klasstorlek, lärarbyte, avvikande yttre m m. Vad som enligt Olweus karakteriserade hackkycklingen var en icke-aggressiv inställning till sin omgivning, rädsla för aggressivitet, allmän ängslighet och nervositet samt en förhållandevis negativ värdering av sig själv. Översittaren beskrevs ha ett allmänt aggressivt reaktionsmönster med en positiv inställning till våld och våldsmedel, var orädd och mindre ängslig och hade en positivare värdering av sig själv än hackkycklingen. I sina relationer till föräldrarna visade hackkycklingen mera starka och positiva band än översittaren. Skolmässigt var de i stort sett jämnlika och genomsnittliga i sina prestationer. Något samband mellan vissa sociala faktorer och hackkyckling/översittar-problematiken kunde inte påvisas.

I ett omfattande kapitel diskuterar Olweus ingående vad man kan göra för att hjälpa hackkycklingen och hur man skall förhindra uppkomsten av liknande utstötningsmekanismer. Framställningen blir väl där mindre pregnant och mera allmänt hållen men ger dock vissa värdefulla anvisningar.

Den som är intresserad av barn läser Olweus' bok med stor behållning, barnpsykiatern kanske med ett visst igenkännande leen-

de. Vad Olweus lyckats visa med strikt vetenskaplig metodik är något som den erfarne klinikern känner igen från sin kontakt med neurosklientelet. Kanske kunde Olweus mera än vad han nu gör ha tryckt på behovet av individualpsykologisk rådgivning och behandling?

Sammanfattningsvis kan sägas att Olweus' bok är ett imponerande och betydelsefullt arbete som bör läsas av alla som arbetar med barn och ungdom. Och alla kan läsa denna föredömligt klart redovisade och trevligt skrivna bok!

Ingvar Nylander

Angeläget, intressant men bristfälligt om arbetsvård

Den lönsamma arbetslösheten

Pockettidningen R nr 2, 1973

Prisma: 128 s. Kr 11:— inkl moms

Pockettidningen R ägnar sitt andra nummer av 1973 åt svensk arbetsmarknadspolitik och därmed sammanhängande frågor, såsom arbetsvård, sysselsättningsbehov, förtidspensionering m m.

Genom en utmanande rubriksättning hoppas tidningen kunna framprovocera en debatt och man får livligt hoppas att detta lyckas. Dessa frågor berör alla och problemen huruvida medborgarna skall få sin försörjning via arbete eller genom förtidspensionering tycks komma att beröra allt flera i dagens samhälle.

Tidningens journalistiska teknik att i hög grad utnyttja enskilda människors vittnesbörd har lite av väckelsemöte över sig. Känsloladdade impulsiva uttalanden skrämmar kanske bort många läsare. Politiker och ekonomer vill främst bli statistiskt övertygade och låter sig inte påverkas av enskilda människors tragedier, såvida de inte

har rent personlig kännedom om ett fall.

Redan i inledningskapitlet visar sig denna journalistik innebära vissa risker. Här angrips storindustrin på ett sätt som knappast oroar vare sig aktieägare eller finansministern. Avsikten är uppenbarligen att ge en beskrivning av modernt svenskt arbetsliv.

Ingen kan förneka att dagens arbetsmetoder med långtgående mekanisering och sönderdelning av arbetsuppgiften — vanliga företeeser vid stordrift — fört med sig stora individuella problem. Det är i högsta grad oroande att vi nu ställs inför en arbetsrytm och arbetsmetodik som gör att människor med ökat omväxlingsbehov eller dåligt betyg i ämnet finmotorik fått allt svårare att göra sig gällande på arbetsmarknaden.

Med tanke på detta motiv för kritiken är det synd att man stöder sig på ett ganska bristfälligt intervju-material. Ingenting tyder på att man gjort något försök till slumpmässigt urval, varför 100 intervjuer bland 10 000 anställda får ganska liten slagkraft. Med hänsyn till de generaliseringar och rubriksättningar som görs, krävs ett både större och mera aktuellt undersökningsmaterial, om man vill bli tagen på allvar.

Det vore emellertid beklagligt om detta inledande kapitel skulle medföra att läsaren lägger boken åt sidan. Den förtjänar nämligen att bli läst i sin helhet, då den behandlar viktiga och brännande problem.

Vilket ekonomiskt system man än sätter sin tilltro till, kan man inte komma ifrån, att vår arbetsmarknadspolitik nu hamnat i en återvändsgränd. Människor med även ringa psykiska avvikelser har svårt att finna sig tillrätta eller bli accepterade på arbetsmarknaden. Människor med även måttliga fysiska handikapp i ryggs- och rörelseorgan, som medfört hinder

för tyngre kroppsarbete, kan ofta inte längre försörja sig av egen kraft, därför att de inte är tillräckligt fingerfärdiga. Vad som möjligen finns att erbjuda är arbete på skyddade verkstäder, som även de av ekonomiska skäl allt mer inför rationella arbetsmetoder.

För den som i 35 år arbetat i skogen, jordbruket eller byggnadsfacket kan det dessutom innebära mentala risker att tvingas bort från sin invanda arbetsmiljö och i stället acceptera ett stillasittande inomhusarbete, därför att det är 10 år kvar till ordinarie pensionsålder.

Arbetsvårdare ute på fältet undrar i bland om inte det gamla bonde- och hantverkarsamhället var mera individvänligt än dagens som nu entydigt tycks styra mot stordrift på alla områden. Kommer man dithän förefaller det ganska likgiltigt om det är staten eller privata aktieägare som äger produktionsmedlen.

Även de svagbegåvade och lite långsamma människorna, ofta ungdomar, tycks bli en ny riskgrupp. De skulle verkligen behöva både medicinalråd och lag till sin hjälp. Dessa människor som faller utanför omsorgslagen har i dag svårt för att få sin sysselsättningsfråga ordnad.

Man måste onekligen fråga sig vad det är för uträkning med att bygga ut en dyrbar exklusiv sjukvårds- och rehabiliteringsapparat om inte samhället förmår ta emot dem, som blir föremål för denna vård.

En annan aktuell problematik ventileras likaledes. Nämligen om arbetsvård skall vara lönsam eller innebära terapi och behandling. Alla som på ett eller annat sätt är involverade i verksamheten vet att här är gränsen mellan uppfattningarna flytande, helt beroende på skolning och erfarenhet. I regel är det väl så att politiker, tekniker och ekonomer anser att

det gäller att ta vara på en rest-arbetskraft i första hand, under det att socialarbetare och medicinare mera ser till vårdbehovet. Människorna själva som blir utsatta för verksamheten har också varierande uppfattning, men majoriteten tycks dock lägga största vikten vid vårdaspekten.

I en intressant slutartikel författad av en fd byrådirektör i AMS, ges en återblick på vår arbetsmarknadspolitik. Denna avslöjas som skäligen bristfällig och målet anges inte längre vara full sysselsättning. Huruvida ett socialistiskt system skulle råda bot på alla dessa problem undandrar sig läsarens bedömning. Att i en handvändning frigöra sig från läran om debet och kredit, att utan vidare börja bortse från handelsbalans i umgänget med andra nationer m m förefaller dock inte vara en alltför problemfri lösning. Det är därför sannolikt att vi ännu en tid får trampa vidare i det kapitalistiska men också byråkratiska trasket.

Vad vi inte får glömma bort just nu är att en ev högkonjunktur endast ger ett tillfälligt andrum!

Arthur Eggert

Internmedicin för sjuksköterskeundervisningen

PAVO HEDNER (red):

Invärtesmedicin för sjuksköterskor

Studentlitteratur 370 s. Ca kr 50: — exkl moms

LÄKARENS SYNPKTER

En föreläsare i invärtesmedicin för sjuksköterskeelever har framförallt ett stort problem att brottas med — den alltför knappt tillmätta tiden. Invärtesmedicinen

skall klaras av på drygt 30 undervisningstimmar. Man ställs exempelvis inför den närmast omöjliga uppgiften att under två lektionstimmar introducera eleverna i magtarmkanalens sjukdomar.

Sedan mitten av 60-talet har Gunnar Birkes fina lilla lärobok i invärtesmedicin funnits. Den berör de viktigaste sjukdomarna och är klart och koncist upplagd. Den har varit omtyckt av eleverna och de har i regel hunnit tillgodo-göra sig den.

När nu Pavo Hedner (red) ger ut *Invärtesmedicin för sjuksköterskor* (Studentlitteratur) blir den första reflexionen: hur skall de hinna med. Felet ligger emellertid inte i läroboken utan hos skolmyndigheterna som inte ger oss tid att på ett riktigt sätt gå igenom kursen.

En lärobok borde egentligen inte recenserats förrän den använts några terminer och eleverna hunnit kritisera den. Vid en första genomläsning av Hedners bok finner man den dock alldeles utmärkt. Den är mestadels skriven i en lätt, ledig och klar stil. En del språkfel bör dock rättas till. Vidare kunde gärna författarnamnet stå under kapitelrubrikerna. Kapitlen är i regel fint disponerade, men systemet med understrykningar av rubriker och underrubriker kan göra en del kapitel svåröverskådliga. Detta gäller exempelvis Andningsorganens sjukdomar. Däremot kan Blodkapitlet tjäna som en riktlinje för hur rubriceringen lämpligen skall utföras.

Boken är av förordet att döma menad som lärobok för sjuksköterskeelever. Det är dock omöjligt att behandla allt detta stoff under en föreläsningsserie på 30 timmar. Boken är dock ytterst välkommen och fyller ett behov som komplettering till föreläsningarna. Den kan ge intresserade elever fördjupande kunskaper och den kan med stor behållning även användas efter examen. Frågan är

om den inte kommer att betyda mest för redan färdiga sköterskor. Slutligen kan den ge skolmyndigheterna en vink om hur en rad läkare ser på kunskapsstoffet i internmedicin och detta kan kanske leda till att undervisningstimmar ökar i detta för eleverna ytterst viktiga ämne.

Gösta Stenström

SJUKVÅRDSLÄRARENS SYNPKTER

Innehållsförteckningen där samtliga författare presenteras ger genast lust till studium av boken. Varje kapitel behandlas av författare som är specialiserade inom det ämnesområde kapitlet handlar om. Kapitlens ordningsföljd överensstämmer med den av Skolöverstyrelsen fastställda läroplanen i medicinsk sjukdomslära. Detta är en fördel vid uppläggnings- och undervisning i ämnet. Ämnesområdet nervsystemets sjukdomar saknar man i boken, speciellt med tanke på den stora patientgrupp med cerebralt vasculär insult, som vårdas på internmedicinska avdelningar. Det hade varit värdefullt i sammanhanget.

"Allmänna vårdprinciper vid medicinska sjukdomar" (Maria, Ludwig och Anita Johnsson) är en utmärkt sammanfattning av begreppet vård av patienten. Patientens integritet skall vi värna om. Citat: "Det är mycket viktigt att du i ditt uppträdande försöker hjälpa patienten att inte känna sig utlämnad, genom att visa respekt, omtanke och finkänslighet. Låt aldrig patienten känna att hon/han är i underläge, utan bemöda dig om att behandla henne/honom som en individ som har rätt att ställa krav på det serviceorgan = (sjukhuset) hon/han har kommit till."

Omhändertagande av anhöriga beskrivs på ett klart och tilltalande sätt.

Allt som rör patientens dagliga vård är kortfattat, men täcker vad man vill ha fram. Vårdkapitlet är viktigt och bör speciellt betonas för eleverna. Det kan tyvärr komma i skymundan för all teknik som även inom sjukvården dominerar mer och mer.

Samtliga kapitel ger mycket fakta och har en stor bredd. Många sjukdomar är omnämnda, men de vanligaste förekommande har fått stort utrymme. De är väl avgränsade, så man kan relativt bra välja ut just det som vid undervisningstillfället är aktuellt.

De flesta avsnitten börjar med en kort översikt av anatomi och fysiologi, det ger en god bakgrund att förstå sjukdomsläran. Provtagning och olika undersökningar beskrivs kort och lättfattligt, i några avsnitt dock kanske väl utförligt.

Det är med stort intresse man läser sjukdomsläran. Texten är lättillgänglig. Det är i allmänhet bra förklaringar av den medicinska terminologin.

Genom uppdelning i små stycken undvikes enformighet vid läsningen.

Det författarna finner viktigt är redan i trycket understruket och blir för läsaren en vink om att skärpa sig.

De direkt patientvårdande aspekterna, som allmänt berörs i kapitel 1 har inte konsekvent följts upp i anslutning till genomgång av respektive sjukdomstillstånd.

Med den komplettering som ges av läkare och sjukvårdslärare i medicinsk sjukdomslära respektive sjukvårdslära med anknytning till patienter med berörda sjukdomar bör denna lärobok bli ett bra hjälpmedel och utveckla möjligheterna att skaffa goda kunskaper inom det stora ämnet invärtes medicin.

Gunvor Moqvist

Bra introduktion om mänskliga relationer i vårdmiljön

ELSE MELIN:

Psykologiska aspekter i vårdarbetet

Esselte Studium 67 s. Ca kr 16: — inkl moms

Både elever och lärare i gymnasieskolans vårdlinje ställs inför den svåra uppgiften att gemensamt diskutera mänskliga relationer i vårdmiljön. Bristen på nivåanpassad litteratur har hittills varit mycket påfallande, men med denna bok har ett stort tomrum fyllts. Boken bör därför bli ett välkommet komplement till undervisningen.

Det är en fördel att boken är skriven för både åk 1 och åk 2, eftersom man då lätt kan knyta an till tidigare diskussioner.

Den första delen av boken vänder sig främst till eleven i åk 1 och tar först upp elementära begrepp om miljö, kommunikation och information.

I nästa avsnitt behandlas relationerna mellan de olika människorna inom vårdenheten. Författaren tar här upp vanliga problem och behandlar dem på ett sakligt instruktivt sätt.

Referenserna till andra artiklar och böcker är genomgående bra och underlättar vid grupparbeten och diskussioner omkring temat.

Bokens behandling av samsambetsfrågor är lite överlastad med glimtar ur den s k sjukhusromantiken. Det är väsentligt att denna sida berörs, men det sker något ensidigt, som om det endast finns romanser mellan läkare och sjuksköterskor. Vi har ju även "Syster Jane-romantik" och denna sida berörs inte alls. I övrigt innehåller detta avsnitt flera bra diskussionsuppgifter med anknytning till realistiska problem.

De återstående sidorna vänder sig till eleven i åk 2 och de första

Våra recensenter

Percy Nordqvist är docent och överläkare vid Vasa sjukhus, klin. I, Göteborg. **Ingvar Nylander** är professor i barnpsykiatri vid Karolinska institutet och överläkare vid barn- o ungdomspsykiatriska kliniken, S:t Görans sjukhus.

Arthur Eggert är överläkare vid Skaraborgs läns landstings arbetsvårdsinstitut i Skövde. **Gösta Stenström** är överläkare vid långvårdskliniken, lasarettet i Falköping. **Gunvor Moqvist** är lärare i hälso- o sjukvård vid sjuksköterskeskolan i Falköping. **Annalisa Welltén** är lärare vid Lundensskolan i Skövde.

två kapitlen tar upp miljöfaktorer och kommunikation med anknytning till åk 1. Författaren tar upp även "känsliga" problem på ett sakligt sätt och har fått fram i ljuset fördomar och vanliga brister i våra relationer. Förslagen till diskussionsuppgifter är mycket bra och kan säkert ge underlag till livligt meningsutbyte.

De sista två kapitlen behandlar döden, döendet och reaktioner inför döden. Trots att dessa kapitel inte är långa tas här upp de vanligaste frågorna. Problemen omkring döden behandlas finstämt med en varm underton och trots ämnets känsliga karaktär har författaren lyckats med att vara neutral och saklig. De referenser som finns med i dessa kapitel är väl valda och bör kunna hjälpa både elever och lärare att behandla problematiken.

Sammanfattningsvis kan sägas att boken utgör ett mycket värdefullt tillskott i läroboksserien, eftersom den på ett varmt mänskligt sätt behandlar många

av de problem som sjukvårdspersonal dagligen ställs inför. Boken bör därför kunna komma till användning också inom andra vårdyrkesutbildningar även om den i första hand riktar sig till elever i gymnasieskolans vårdlinje.

Annalisa Wellén

BÖCKER TILL REDAKTIONEN

Aktuellt insända böcker

OLOF ALM, PER ALM, BJÖRN R. LINDAHL, RUTH HOLMKVIST-SVENSSON:

Farmakologi för värdyrken
Esselte Studium 85 s, Ca kr 24: 50
inkl moms

SVEN-OLOF BRATTGÅRD, OLLE HÖÖK, MARGARETA NORDIN, KJELL SEVERINSSON:

In- och urstigning i taxibil
Ergonomisk studie med rörelsehindrade. Avd. för handikappforskning, *Inst. för medicinsk rehabilitering*. Stencil Göteborg Maj 1973, 59 s

LEO EITINGER, AXEL STRØM:
Mortality and Morbidity after Excessive Stress
Universitetsforlaget 150 s

KURT GORDAN:
Behandlingsforskning på en ungdomsvårdsinstitution
Skandinaviska Testförlaget 357 s

Socialstyrelsen 1973

Vägledande information om förebyggande av smittspridning inom hälso- och sjukvård
Bilaga till MF 1973: 14, 132 s

GUNNAR GROTHE:
Barnkirurgi
Studentlitteratur 197 s, Kr 38: —
exkl moms

KARIN GYLLENSKÖLD:
Cancerpatienters upplevelse av och anpassning till sin sjukdom
Del I — Upptäckt av tumören. Diagnosmeddelandet. *Svenska Reproduktionsförlaget*, Vällingby, 132 s

THOMAS HJORTSJÖ:
Regional fördelning av läkare och tandläkare i Norge
Några informationer
Department of Anatomy University of Lund

THOMAS HJORTSJÖ:
Regional fördelning av läkare och tandläkare i Danmark, Finland och på Island
Några informationer och internationiska jämförelser
Department of Anatomy University of Lund

MAUD HÄGG, BARBRO WERKMÄSTER:
Kvinnor och sex
Författarförlaget Ca kr 16: 50

NILS-OLOF JACOBSON:
Fröet. Gemenskap i tillväxt.
Verbum 97 s

JAN KRONLUND, JAN CARPSSON, INGA-LILL JENSEN, CARIN SUNDSTRÖM-FRISK:
Demokrati utan makt
LKAB efter strejken
Prisma 165 s

HENNING OLSEN:
Aldre på pleje- og aldersdom-hjem
Socialforskningsinstituttet publikation 57
Teknisk Forlag, Köpenhamn 386 s, Dkr 41,40 inkl moms

JAN PLOVSING:
Funktionær: Organiseret eller uorganiseret?
Socialforskningsinstituttets pjecer nr. 2
Teknisk Forlag, Köpenhamn 44 s, Dkr 7,70

BOEL ULFF-MØLLER:
Stofbrug blandt studerende
Socialforskningsinstituttet publikationer 58
Teknisk Forlag, Köpenhamn 284 s, Dkr 30,70

IVAR WERNER, BIRGITTA MELIN:
abc om dietkost
AB Findus, Bjv 158 s

Social trygghet i de nordiska länderna
Utgifter och verksamhetens omfattning
Nordisk statistisk skriftserie 148 s, Kr 20: —

Sjukvårdslag och -kungörelse
med kommentarer av
HÅKAN RAHM
Statens nämnd för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer
P A Norstedt & Söner 373 s

En ny tidskrift!

Scandinavian Journal of Social Medicine utkom nyligen med no 1, vol 1. Denna tidskrift ska innehålla artiklar om preventiv medicin gällande såväl sjukdomar och skador som beteendestörningar. Vetenskapliga artiklar om vårdorganisation och praktiska socialmedicinska problem är också välkomna.

Alla artiklar är engelskspråkiga.

Scandinavian Journal of Social Medicine utkommer med tre nummer per år. Prenumerationspriset är kr. 90: — inklusive porto. Provxemplar kan rekvideras från Almqvist & Wiksell Periodical Company P. O. 62, S-101 20 Stockholm 1, Sverige.